

Панченко О. І.,
доктор філологічних наук,
завідувач кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

МОВА ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ – В АУДИТОРІЇ ТА ПІСЛЯ УРОКУ (З ДОСВІДУ РОБОТИ ДНІПРОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА)

Анотація. У статті розглядається роль контролю в навчанні іноземної мови, аналізуються різні види контролю, описується досвід Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Ключові слова: мовна підготовка, контроль, тест, зріз знань.

Постановка проблеми. Стаття написана в руслі актуальних досліджень, оскільки навчання іноземних студентів – це питання престижу закладу вищої освіти і країни загалом. Це навчання можливе тільки за достатнього опанування мови навчання, тобто в нашому випадку – української мови, у деяких регіонах – російської мови як мови повсякденного спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кафедра перекладу та лінгвістичної підготовки Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (далі – ДНУ) протягом тридцяти років досліджує проблему викладання російської й української мов іноземцям [1–4], нині можна підбити підсумки.

Метою статті є узагальнення практичного досвіду роботи викладачів української мови як іноземної.

Виклад основного матеріалу. Понад 3% студентів, що навчаються в ДЕУ, є студенти-іноземці, які вивчають українську мову на підготовчому факультеті, протягом чотирьох років навчання в університеті на рівні бакалавра і в другому семестрі навчання в магістратурі.

Метою іноземних студентів, що приїжджають навчатися на підготовчих факультетах України, насамперед повинно стати вивчення мови для спілкування і професійних цілей. Проте не всі студенти повною мірою усвідомлюють значущість добросовісного ставлення до навчання, їх доводиться постійно контролювати як в аудиторії, так і під час позааудиторної роботи. Контроль знань потрібний і для добросовісних студентів, які хочуть оцінити свій реальний рівень підготовки.

Під час проведення лекційних, практичних і семінарських занять для іноземних студентів, а також під час організації їхньої самостійної роботи в аудиторії під контролем викладача на початковому етапі спеціальної мовної підготовки треба прагнути зотримання низки необхідних умов, серед яких такі:

а) аудитивний текстовий матеріал повинен відповідати інтересам, мовному і життєвому досвіду іноземних студентів.

б) процес навчання самостійної роботи під час читання має бути спрямований на формування вмінь продуктивного здійснення цієї роботи з поступовою передачею відповідальності за виконання своєї діяльності безпосередньо студенту.

в) залежно від навчальної ситуації іноземний студент зобов'язаний уміти уточнювати інформацію, породжувати репліки і переходити під час розмови з однієї мікротеми на

іншу, використовуючи термінологічне конспектування мовою спеціальності.

Навчання української без мови-посередника має як переваги, так і недоліки. До останніх ми уналежнюємо такі:

- проблеми під час організації роботи в перші дні занять;
- підвищена складність пояснення і засвоєння граматичних правил;
- тривалий час для встановлення психологічного контакту між студентом і викладачем.

Для подолання цих об'єктивних труднощів проводиться така робота:

1) під час вступу студентів на підготовчий факультет на перші 1–2 заняття запрошуються іноземні студенти старших курсів, які виконують функції перекладача; окрім встановлення контакту з новими студентами відбувається також закріплення знань студентів-старшокурсників;

2) розроблені правила навчання і поведінки студентів, які перекладені всіма необхідними мовами; студенти зобов'язані ознайомитися із цими правилами;

3) практикується повторне пояснення граматичних правил рідною мовою кращими студентами;

4) організація позааудиторної роботи, екскурсії, відвідування гуртожитків, інформація старших студентів про викладача дає змогу досить швидко встановити необхідний контакт між студентом і викладачем.

Навчання української без мови-посередника має, на наш погляд, і безперечні переваги. Це підвищена мотивація студента до вивчення української мови для того, щоби на занятті і в позааудиторний час спілкуватися з викладачем і студентами з інших країн. Збільшується кількість нової лексики, яку студенти мають засвоїти не просто для виконання домашнього завдання, а й для участі в процесі комунікації.

Найважливішу роль в організації процесу навчання має двомовний словник, робота з яким є необхідною складовою частиною кожного заняття. Постійне звернення до словника на початку навчання сприяє швидкому засвоєнню алфавіту, і під час усього навчання допомагає підключати різні види пам'яті для засвоєння нової лексики.

На кафедрі перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара практикують проведення різних видів контролю знань, які ми б класифікували в дещо нетрадиційному аспекті, виділяючи такі види контролю знань:

1. Навчально-оцінюючий контроль:
  - тематичні контрольні роботи;
  - незалежне тестування – зрізи знань студентів;

- залікова робота;
- іспит.

2. Навчально-виховний контроль:

- олімпіади;
- конкурси декламаторів;
- підсумкові конференції.

Передусім під час навчально-оцінюючого контролю в центрі уваги опиняється тестування. Тестування як форма підсумкового контролю може бути використана на різних етапах навчання: як для проміжного контролю, так і для виявлення результатів навчання. Проте в системі вивчення курсів української мови далеко не весь матеріал піддається формалізації, отже, не все можна перевірити тестом. Тестування широко використовуємо для визначення засвоєння загальнолінгвістичної, насамперед лексико-граматичної частини курсу, водночас можна виміряти якість деяких умінь. Найважливішою психолого-педагогічною особливістю теста є органічне поєднання перевірки і самоперевірки (той, що навчається, отримує об'єктивну, нейтральну характеристику своїх знань на цьому етапі навчання).

У межах курсів української мови доцільно створювати проміжні тести як на матеріалі фрагментів текстів, так і на матеріалі комбінацій мовних одиниць. Для проміжних тестів, націлених на перевірку етапів освоєння окремого матеріалу, переважним можна вважати використання тестів на матеріалі комбінацій мовних одиниць.

Підсумковий тест повинен охоплювати весь матеріал курсу, перевіряти максимально повно навички й уміння, а також поєднуватися із заявленими теоретико-методичними принципами системності і функціоналізму. Такий тест краще будувати на матеріалі фрагмента тексту, щодо завершеної функційної одиниці. Така побудова теста ще раз, на завершальному етапі роботи з курсом, дає змогу актуалізувати уявлення про мову як цілісне функціонуюче утворення, що виконує комунікативну функцію в сукупній дії одиниць усіх рівнів.

Завдання повинне формулюватися чітко, розумітися однозначно і мати одну, однозначно правильну відповідь. Кінцевим результатом вивчення мови має бути не лише інформація про те, як вона влаштована, але й уміння нею користуватися як інструментом комунікації. Використання тестових програм з української мови дає змогу відпрацювати навички описаної комунікативної діяльності.

Матеріали теста за умови певного перетину з тестовим матеріалом попередніх розділів характеризуються більшою узагальненістю. Це зумовлено необхідністю обмеження тимчасових, інтелектуальних і психічних витрат. Можна представити декілька варіантів текстів для перевірки базового рівня знань, навичок, умінь у галузі української мови; вищого рівня володіння лінгвістичним аналізом тексту. Такі тести доцільно використовувати на 2–4 курсах навчання.

Найбільш традиційним видом контролю є проведення контрольних робіт під час завершення того чи того розділу підручника. Ці контрольні роботи проводяться викладачем групи і сприймаються студентами як невід'ємний елемент навчального процесу. Зразки контрольних робіт надано у відповідних методичних вказівках, що дає можливість студентам якісно підготуватися до них.

Проте в практику роботи нашої кафедри введений новий вид контрольних робіт (зріз знань), текст яких складається

«незалежним експертом», тобто викладачем, що не працює в групі, і що є перевіркою не те що залишкових знань, але матеріалу, вивченого на два-три тижні раніше, потенційно або добре закріпленого, або забутого студентом. Завдання в цих роботах є комплексними, тобто не орієнтовані на повторення форм того чи того відмінка тощо.

Наведемо приклади деяких завдань, що включено до зрізу граматичних знань студентів-іноземців: *перекладіть фрази з рідної мови українською; розкрийте дужки, використовуючи правильні форми іменників, прикметників, дієслів, займенників, прийменників тощо; виправте помилки в тексті; дайте відповідь на питання; переписіть незнайомий вірш* (перший зріз, що перевіряє сформованість навичок написання українських букв); *прочитайте текст і відповідайте на питання за текстом* та ін. Завдання традиційні, але відмінність зрізу від звичайної контрольної роботи полягає в тому, що він проводиться в усіх групах одночасно і дає змогу побачити загальну картину знань студентів на певний момент; дисциплінує студентів, які зазвичай діляться один з одним своїми успіхами і невдачами і дуже чутливо реагують на результати такого загального огляду; дає можливість повної об'єктивності в оцінці знань студентів, оскільки робота організована незацікавленою особою.

У другому семестрі під час наближення до іспиту завдання зрізу ускладнюються, що примушує студентів, які приїхали із запізненням, більше працювати самостійно і на консультаціях. Такий вид роботи проводиться на кафедрі приблизно раз на місяць і, хоча потребує значної підготовки і праці викладача, сприяє мобілізації граматичних знань і навичок студентів-іноземців підготовчого факультету.

Схожу структуру має й екзаменаційний контроль, основною відмінністю якого від зрізу є робота зі спеціальними текстами відповідно до майбутнього напрямку навчання студента (економічний, гуманітарний, інженерно-технічний або медико-біологічний).

Окрім навчального контролю, ми вважаємо також правомірним говорити про контроль навчально-виховний, тобто про проведення заходів, які мають як контрольноючий, так і виховний характер, зокрема, ідеться про проведення групових, вишівських і міжвишівських олімпіад з мови серед іноземних студентів, які мають виховний резонанс.

Формою завершального навчально-виховного контролю є щорічна науково-практична конференція студентів-іноземців, яку кафедра проводить із 2003 р. На цій конференції кращі студенти підготовчого факультету і старших курсів представляють усні повідомлення з питань, що цікавлять їх, пов'язаних із темою конференції. Наприклад, на конференції «Учитель, перед ім'ям твоїм» студенти розповідали про тих людей своєї країни, які так чи інакше є вчителями, про систему освіти у своїх країнах. Одна з конференцій проходила під девізом «Любіть книгу – джерело знань» і дала можливість студентам-іноземцям розповісти про кращі художні твори своїх країн. Ювілейна десята конференція була присвячена темі «Герой нашого часу», потім студенти роздумували на тему «Скільки мов ти знаєш – стільки разів ти людина». Темати наступних конференцій була творчість народів світу, екологічна безпека («Бережи цей світ, людино!»). Конференція 2018 р. була присвячена століттю Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара і проходила під гаслом «Мій університет – моя доля».

Зрозуміло, усе вищезазначене – це лише окремі цеглинки загального фундаменту лінгвістичної підготовки студентів-іноземців, проте, на нашу думку, вони теж відіграють свою роль у загальній системі підготовки майбутніх фахівців.

Висновки. У підсумку зазначимо, що специфіка викладання української мови як іноземної без мови-посередника створює певні складнощі для організації викладання, які є цілком переборними за наявності необхідної викладацької майстерності й ентузіазму, а також продуманої та перевіреної системи навчального та позааудиторного контролю.

Література:

3. Панченко О.І. та ін. Навчасмо іноземців: досвід, проблеми, перспективи : монографія. Дніпропетровськ : Адверта, 2014.
4. Петриченко И.Б. Развитие письменной речи у китайских студентов на уроках русского языка XII Конгресс МАПРЯЛ. Русс. язык и лит-ра во времени и пространстве / под ред. Л.А. Вербицкой, Лю Лиминя. Т. 3. 2011. С. 573–575.
5. Ходоренко Г.В. Prelinguistic behavior as preconceptual cognitive model of language acquisition. 12th Biennial Conference of the European Association for Research on Adolescence, May, 2010. Mykolas Romeris University, Vilnius, Lithuania. P. 134–140. URL: <http://www.eara2010.eu/>.
6. Шкурко О.В. Формирование навыков восприятия звучащей речи в процессе обучения русскому языку как иностранному. *Русский язык и культура в зеркале перевода* : материалы III Международной научно-практической конференции. Москва – Салоники, 2012. С. 587–591.

Панченко Е. И. Язык для иностранцев – в аудитории и после урока (из опыта работы Днепропетровского национального университета имени Олеса Гончара)

Аннотация. В статье рассматривается роль контроля в обучении иностранному языку, анализируются разные виды контроля, описывается опыт Днепропетровского национального университета имени Олеса Гончара.

Ключевые слова: языковая подготовка, контроль, тест, срез знаний.

Panchenko O. Language for foreigner – in the classroom and out of class (the experience from Oles Honchar Dnipro National University)

Summary. The article deals with the role of control in teaching a foreign language, various types of control are analysed, the experience of Dnipro University is described.

Key words: language instruction, control, test, knowledge survey.